

ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΑΜΑΣΚΙΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΕΡΕΖΗ

Ο νεοπλατωνικός στοχαστής Δαμάσκιος, στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να προσδιορίσει με την αναγκαία επιστημονική επάρκεια το περιεχόμενο, τις λειτουργίες και τις μεταξύ τους συνάψεις των ανώτατων οντολογικών πραγματικοτήτων και να θεμελιώσει ένα σύστημα κατηγοριών που θα αντανακλούν μια αντικειμενική σχέση του μεταφυσικού είναι με το ανθρώπινο συνειδέναι, επεξεργάζεται τη σημασία των όρων: οὐσία και ὑπαρξίς. Πρόκειται για δύο όρους θεμελιακής σημασίας για την Οντολογία, αφού δεν αναφέρονται μόνον στο γεγονός του υπάρχειν αλλά και στον τρόπο και κάτω από ποιες συνθήκες διαμορφώνεται κάτι ως συγκεκριμένη υπόσταση ή κατάσταση¹. Έχοντας, μάλιστα, ως δεδομένο ότι ο Δαμάσκιος αντιμετωπίζει, τόσο επί μεταφυσικού όσο και επί αισθητού επιπέδου, το κάθε τι δυναμοκρατικά και σ' ένα πλαίσιο πολλαπλών συσχετισμών, είμαστε υποχρεωμένοι να έχουμε εξ αρχής υπόψη μας ότι οι οποιοδήποτε όροι στο σύστημά του δεν αποτελούν εκφράσεις κάποιων στατικών περιοχών, αλλά κατηγοριακές μορφές κινήσεων και σχηματοποιήσεων ενός χώρου που αναζητεί, υπό την ώθηση εγγενών ή εξωγενών δυνάμεων, να βρίσκεται σε μια προοδευτικότητα αλλαγών· σημειωτέον όμως ότι η δυναμικότητα αυτή δεν αίρει την οντολογική αναγκαιότητα περί σταθερών υποστρωμάτων, αφού, για να καταστεί δυνατός ο εν διευρύνσει χαρακτήρας του κοσμικού συστήματος, είναι απαραίτητο να τροφοδοτούνται και να επανατροφοδοτούνται οι αρμοί του από αμείωτα ποσοτικά και αναλλοίωτα ποιοτικά, πυρηνικά στοιχεία². Στο έργο του, λοιπόν, *Ἀπορίαι καὶ λύσεις περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν* — που αποτελεί, ουσιαστικά, με συνοπτικό τρόπο την τελική συνθετική έκφραση της Αρχαίας Ελληνικής Οντολογίας³ — ο τελευταίος χρονικά φιλόσοφος και σχολάρχης της πλατωνικής Ακαδημίας αναπτύσσει τους όρους οὐσία και ὑπαρξίς, αναφερόμενος στις εσωτερικές διαδικασίες άρθρωσης της μεταφυσικής περιοχής. Η αναφορά του γίνεται κυρίως σε δύο σημεία.

Το πρώτο σημείο ανήκει στο ευρύτερο εκείνο κεφάλαιο, όπου εξετάζεται η εκδοχή του ἡνωμένου — της σύνθετης δηλ. εκείνης κατάστασης που αυτοπαραγόμενη συνδυάζει τη διάχυση του ενός μέσα στα πολλά με την ολοποίηση των πολλῶν μέσα στο ἓν⁴ — ως ὄντος⁵. Ο Δαμάσκιος ξεκινά την προβληματική του με τη θέση ότι μια οντολογική κατάσταση έχει την ιδιότητα του εἶναι μόνον, όταν έχει ως εσωτερικά χαρακτηριστικά της τις ιδιότητες-ικανότητες του δύνασθαι και του ενεργεῖν. Οὐκοῦν τοῦτο λέγομεν εἶναι ὃ δύναται τι καὶ ἐνεργεῖ⁶. Αυτό σημαίνει ότι, εάν συλλάβουμε με τη σκέψη μας κάτι που απλώς υπάρχει και δε δραστηριοποιείται ως δυνάμενο και ενεργούν, τότε θα αναφερόμαστε σε μια κατάσταση τελείως φαινομενική, σ' ένα πεδίο ὑπαρξίς που θα βρίσκεται έξω από τα όρια του πραγματικού. Υπό την οπτική λοιπόν αυτή αποκλείεται οποιαδήποτε σύλληψη του μεταφυσικού κόσμου, χωρίς την επεκτατική δυναμική των μετασχηματισμών και των παρεμβάσεων, αφού η δύναμις και η ἐνέργεια δεν είναι παρά ένας τρόπος

εσωτερικής διαφοροποίησης του *είναι*. Η διαφοροποίηση αυτή ως διαλεκτική αυτοτοποθέτηση συνδέεται, κατά τον φιλόσοφο, με τη βαθμιαία ανάπτυξη της μεταφυσικής περιοχής, κάτι που λειτουργεί υπό τη μορφή της σχηματοποίησης νέων αρχών, που δεν αποτελούν όμως ανεξάρτητες παραγωγικές μονάδες, αλλά είναι τρόποι εκδήλωσης ενός αρχικού πυρήνα και που διαφέρουν μεταξύ τους μόνον ως προς την ποιότητα και την εμβέλεια της παρέμβασής τους⁷. Εφαρμόζοντας, λοιπόν, τη μορφή της εν εκρήξει σχηματιζόμενης οντολογικής κλίμακας ο Δαμάσκιος παρατηρεί ότι η πρώτη μεταφυσική αρχή θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνον υπό την ιδιότητα της *υπάρξεως*, η δεύτερη ως ένας πρώτος τρόπος ανάπτυξης που περιλαμβάνει και την ιδιότητα της *δυνάμεως* και αυτή της *υπάρξεως*, ενώ η τρίτη ως προσλαμβάνουσα —ή ως εκδηλούμενη— με την ιδιότητα της *ένεργειας*⁸. Οίκοθεν νοείται ότι η *υπαρξίς* αποτελεί τον προϋποθετικό όρο για την εκδίπλωση της δεύτερης και της τρίτης αρχής, για την οποία όμως απαιτείται και η *δύναμις*. Η τρίτη λοιπόν αρχή θα αποτελεί το πλήρωμα της μεταφυσικής προόδου και θα είναι ένα λειτουργικό σύμπλεγμα χαρακτηριστικών. Η αναλυτική και συγχρόνως συνθετική αυτή κατάσταση ονομάζεται *οὐσία* ή *ὄν* και, όπως καθίσταται προφανές, προϋποθέτει ή υλοποιεί —θέμα προσφιλές στη νεοπλατωνική Οντολογία⁹— την ανάπτυξη της τριάδας. *Ἡ τρίτη ἄρα προσλήψεται καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἔσται ἄρα καὶ ὑπάρχουσα καὶ δυναμένη καὶ ἐνεργοῦσα· τοῦτο δὲ οὐσία καλεῖται καὶ ὄν διό και τριάς*¹⁰. Η προβαλλόμενη έννοια της τριάδας, που σε κάθε περίπτωση είναι ενδεικτική του ότι αίρονται οι αντιθέσεις στο χώρο της σύνθεσης, βεβαιώνει ότι η *οὐσία* δεν αποτελεί αυτόνομο δεδομένο αλλά ότι ετεροπροσδιορίζεται από διαδικασίες που εκφράζουν μια σκόπιμη σύγκλιση προς σχηματισμό. Η τριάδα εκφράζει ακριβώς το πώς η υστερογενής εμφάνιση υλοποιεί την τελολογία του πρωτογενούς πυρήνα καθώς και το ότι η μεταφυσική αἰδιότητα δεν αποτελεί ένα αμετάβλητο διηνεκώς αρχέτυπο αλλά ότι είναι μια διαδικασία τροπών συγκεκριμένων παραγόντων, εξ αρχής υπαρχόντων σε συμπιεσμένη κατάσταση.

Σύμφωνα με την ιεραρχική και βαθμιαία αυτή πρόσληψη-ανάδυση η *οὐσία* έπεται, ως τρόπος ή σημείο ανάπτυξης, της *υπάρξεως*, κατά το ότι ακριβώς προϋποθέτει το συντονισμό των απορροών της αρχικής αυτής κατάστασης, δηλ. της *δυνάμεως* και της *ένεργείας*. Από την πλευρά της η *υπαρξίς* βρίσκεται πριν από τους δύο αυτούς τρόπους παρουσίας και παρέμβασης δύναμει ακριβώς αυτού που είναι στην καθαυτότητά της, του ότι αποτελεί δηλ. υποστατική αιτία όλων των οντολογικών καταστάσεων και όλων των όντων. Αντίθετα, κάθε ουσία δεν είναι δυνατόν να δραστηριοποιηθεί ως συγκροτημένη και σε κάποιο βαθμό αυτόνομη πραγματικότητα παρά μόνο όταν με την τρίτη αρχή το γεγονός της υπαρξης αποκτήσει εξειδικευμένο τρόπο εμφάνισης¹¹. Στο σημείο αυτό ο Δαμάσκιος παρατηρεί ότι, εκτός από την ανωτέρω σχέση - προϋπόθεση - ιεράρχηση, πρέπει να σκεφθούμε την εκδοχή, ότι κάθε επιμέρους ουσία βρίσκεται πριν από το δύνασθαι και το ενεργείν, διότι αυτές οι απορροϊκές καταστάσεις προκύπτουν από τη δραστηριοποίησή της. Τούτο σημαίνει, διά της αναγωγής την αφετηρία, ότι η απλή ουσία δεν έπρεπε να έχει, ως πρώτη κατάσταση, ούτε δύναμη ούτε ενέργεια. Υπό το πρίσμα αυτό εξετάζοντας το θέμα ο φιλόσοφος εκφράζει την άποψη, πως μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ως απλή δεν κατέχει —ή δεν προσλαμβάνει— αυτές τις κατα-

στάσεις που την ακολουθούν και που είμαστε υποχρεωμένοι να τις εκλάβουμε ως προεκτάσεις της και όχι ως διαφοροποιήσεις της, διότι στο επίπεδο της απλότητας δεν υπάρχει ακόμη διάκριση¹². Χρειάζεται, ωστόσο, να διευκρινήσουμε ότι η προέκταση αποτελεί σε κάθε περίπτωση μια εσωτερική διαφοροποίηση ή μια αυτοτοποθέτηση με νέους όρους, εκδοχή που εδώ ενισχύεται από το ότι πρέπει να εντοπιστεί η πηγή της *δυνάμεως* και της *ένεργειας*. Και αυτή δεν μπορεί να είναι άλλη απ' ό,τι προηγείται, δηλ. η απλή ουσία. Είναι σαφές πως εδώ τονίζεται ότι στο εκάστοτε αρχικό πεδίο της απλότητας ό,τι εκδηλώνεται δεν επιφέρει μια οντολογική διατομή αλλά ενέχει την ίδια την απλότητα κατά την έκρηξή της.

Διαπιστώνοντας όμως ο Δαμάσκιος κάποια λογικά άτοπα ή κάποιες ασάφειες στην προηγούμενη θέση του, προτείνει μια εναλλακτική και διευρυμένη αντιμετώπιση των σχέσεων-προσδιορισμών. Διακρίνει δύο επίπεδα παρουσίας της *δυνάμεως* και της *ένεργειας*. Στο πρώτο είναι συνουσιωμένες και αποτελούν από κοινού μια οντολογική κατάσταση με την *οὐσίαν*, που βρίσκεται πριν από τις αυστηρά οικείες της, δηλαδή την *δύναμιν* και *ενέργειαν*, οι οποίες ανήκουν στο δεύτερο επίπεδο. Οι πρώτες εξασφαλίζουν τις προϋποθέσεις στην *οὐσίαν* ώστε να παράγει και να εκδηλώνει τις δεύτερες και αυτή ακριβώς η προωθητική λειτουργία τις καθιστά περισσότερο συμφυείς με την καθαυτό υφή της απ' ό,τι συμβαίνει με τις οικείες της¹³. Με βάση λοιπόν αυτή τη διαδυκότητα, που σαφώς διαχωρίζει πάντως μια εξωτερική παρέμβαση και αφομοίωση από μια εσωτερική λειτουργία, ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι είμαστε υποχρεωμένοι να δεχθούμε πως πριν από την πρώτη *οὐσίαν* βρίσκονται μόνο η *δύναμις* και η *ὑπαρξίς* και πριν από την *δύναμιν* μόνο η *ὑπαρξίς*, η οποία κατά κανένα τρόπο δεν είναι ούτε δύναμη ούτε ενέργεια, αλλά το πιο απλό απ' όλα, το γεγονός του υπάρχειν.

*Διό πρό αὐτῆς (sc. τῆς πρώτης οὐσίας) δύναμις μόνον καὶ ὑπαρξίς, πρό δέ τῆς δυνάμεως ὑπαρξίς μόνον, καὶ οὐδέ ὀπωστιοῦν οὔτε δύναμις οὔτε ἐνέργεια, ἀλλὰ τὸ πάντων ἀπλούστατον, ἡ ὑπαρξίς*¹⁴.

Το γιατί δεν αναφέρεται ότι η *ένεργεια* υπάρχει πριν από την πρώτη *οὐσία* είναι προφανές. Έχουμε ήδη διαπιστώσει ότι από τη στιγμή που θα αχθεί στο προσκήνιο των οντολογικών αναπτύξεων και η *ένεργεια*, αυτομάτως αναδύεται και η *οὐσία*. Επομένως, η *οὐσία* είναι το ίδιο το γεγονός του ενεργείν, ο τρόπος με τον οποίον ο μεταφυσικός κόσμος αποκτά συγκεκριμένη υπόσταση και καθίσταται ένα ενεργειακό πεδίο σχηματισμών και προεκτάσεων. Ό,τι λοιπόν δέχεται από τις οντολογικές προϋποθέσεις της το αφομοιώνει και ακολούθως το εκδηλώνει υπό τους δικούς της πλέον όρους, οι οποίοι έχουν το χαρακτήρα του σχηματοποιηθέντος και του σχηματοποιούντος. Η *δύναμις* και η *ένεργεια* από την αρχική γενική κατάστασή τους του τροφοδότη και παραγωγού μεταπίπτουν, διερχόμενες από την *οὐσίαν*, σε συγκεκριμένους τρόπους εμφάνισης και παρέμβασης. Από το σημείο αυτό και ύστερα το κοσμογονικό παιχνίδι διευρύνεται με ολοένα αυξανόμενους ρυθμούς εξειδικεύσεων.

Από τα όσα είδαμε συμπεραίνεται ότι η *ὑπαρξίς* δε μπορεί να ταυτιστεί με την *οὐσίαν* και ότι έχει την εικόνα μιας ιδιότητας ή μιας κατάστασης που είναι απογυμνωμένη —όχι βέβαια με την έννοια της στέρησης, διότι το αντίθετο θα την καθιστούσε οντολογικά κατώτερη από την *οὐσίαν*, που κατέχει ως προϋποθέσεις της

την *δύναμιν* και την *ἐνέργειαν*— από οποιοδήποτε άλλο χαρακτηρολογικό στοιχείο· έτσι μπορεί να αποτελεί τρόπο έκφρασης της πρώτης αρχής του κόσμου.

*Οὕτω μὲν οὖν ἄλλο παρά τήν οὐσίαν ἢ ὑπαρξίς, ὡς ἰδιότης μία γυμνουμένη τῶν ἄλλων εἰς ἔνδειξιν τῆς πρώτης ἀρχῆς*¹⁵.

Εἶναι προφανές ὅτι ἐδῶ γίνεται ἀναφορά στο γενικό οντολογικό πλαίσιο των αρχικών καταστάσεων και δεν τίθεται ζήτημα σχηματισμών και οριοθετήσεων. Ἀμέσως μετά ο Δαμάσκιος ἐξετάζει τα πράγματα στην ἐξέλιξή τους και ἐνῶ διαμορφώνονται ἢ ἤδη ἔχουν διαμορφωθεί οι υποστάσεις. Σημειώνει λοιπόν ὅτι στο πεδίο των σχηματισμών ταυτίζονται μεταξύ τους η *ὑπαρξίς* και η *οὐσία*, η οποία υφίσταται και εφαρμόζεται με την *δύναμιν* και την *ἐνέργειαν*. Αυτή η σύνθετη κατάσταση εἶναι πάντοτε μια υστερογενής διαμόρφωση, διότι ὅσα βρίσκονται πρὶν ἀπὸ τα συγκροτιστικά στοιχεία της εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε γεγονός παρουσίας και ἐξειδικευμένης λειτουργίας και δε συμπεριφέρονται παρά μόνον ως μια ενιαία και συμπαγῆς πυρηνική βάση. Ἀκολουθῶς τελούνται οι διακρίσεις-ἀναλύσεις οι οποίες ὠθούν στο να λαμβάνει χώρα μια ποικιλία συμπλοκών, να ἀναπτύσσονται οι ἀμοιβαιότητες και να ἰσχύουν οι ἀρχές περὶ ἀντιστρεψιμότητας των οντολογικῶν ἐξαρτήσεων και των κατηγοριοποιήσεων¹⁶. Ἐτσι στο πρώτο ἐπίπεδο των ἐκδηλώσεων μετά την οριστικοποίηση της ἐξέλιξης της τριάδας *ὑπαρξίς* - *δύναμις* - *ἐνέργεια* ἔχουμε μια νέα ἀνάπτυξη των ἰδίων ὀρων ἀπὸ την πρώτη *οὐσία*, στο χώρο της οποίας βρίσκονται. Ἐδῶ πρόκειται για την πρώτη τάξη των νοητῶν θεοτήτων, ὅπου η ἐνύπαρξη και η δραστηριοποίηση των τριῶν ὀρων γίνεται σύμφωνα με την επικράτηση των χαρακτηριστικῶν της *ὑπάρξεως*. Στη δεύτερη τάξη ἐπιβάλλει τους ὀρους της στην τριάδα η *δύναμις*· διότι ἐδῶ ὅλα στρέφουν την ἀναφορά τους σε αὐτό που κατὰ κάποιο τρόπο κυριαρχεῖ στην ἀνάδυση των διαφοροποιήσεων και ἀπὸ το οποίο ἀντλούν τους προσδιορισμούς τους. Τέλος, στην τρίτη τάξη επικρατεῖ ο παράγων της *ἐνεργείας*¹⁷.

Ὅπως καθίσταται σαφές, στη διαλεκτική ἐξέλιξη των τριῶν τάξεων εφαρμόζεται η ἀρχή του Πρόκλου:

*πάντα ἐν πᾶσιν, οἰκείως δέ ἐν ἐκάστῳ*¹⁸, η οποία εἶναι ἐκφραστική των βαθμιαίων ἀναδύσεων-ἰσχυροποιήσεων των διαφόρων οντολογικῶν παραγόντων μέσα στο μεταφυσικό παίγνιδο των πρώτων πυρηνικῶν ἀναπτύξεων. Ἡ ἐναλλαγή ὠστόσο στις επικρατήσεις δε δηλώνει ἐξαφάνιση των προηγουμένων παραγόντων, ἀλλὰ ἐκφράζει τον ἐκάστοτε νέο τρόπο της παραγωγικῆς ἐμβέλειας.

Στο ἴδιο ζήτημα, της σχέσης δηλ. της *οὐσίας* με την *ὑπαρξί*, ἐπανερχεται και σε μια ἄλλη θεματική συνάφεια ο Δαμάσκιος θέτοντας και πάλι ὑπὸ ἐξέταση το ἐρώτημα σχετικά με το περιεχόμενο, τις λειτουργίες και τις μεταξύ τους ἱεραρχήσεις των τριῶν ἀρχῶν: *ὑπαρξίς* - *δύναμις* - *ἐνέργεια* κατὰ την τριαδική συμπλοκή τους¹⁹. Ἀσκώντας κριτική στους προκατόχους του φιλοσόφους Συριανό και Πρόκλο, και προφανῶς μεταφέροντας το ζήτημα ἀποκλειστικά στο ἐπίπεδο των μεταφυσικῶν ἐξειδικεύσεων, παρατηρεῖ ὅτι κατὰ την ἀποψή του διαφορά δεν ὑπάρχει ἀνάμεσα στο *εἶναι* και στο *ὑπάρχειν*, τα οποία ἐννοούμε και χρησιμοποιούμε για το ἴδιο πράγμα. Και αὐτή η συνεκφορά ἰσχύει, ἐάν βέβαια ἔχουμε το νόμιμο δικαίωμα [κάτι που κατὰ τη σημείωσή του συνηθιζόταν στους παλαιότερους του] να υποστηρίξουμε ὅτι ὑπάρχει το *εἶναι*.

Οὐχ ὄρῳ ἔγωγε τὴν τοιαύτην διαφορὰν, τό γάρ εἶναι και ὑπάρχειν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγομεν, εἴπερ ποτέ και λέγομεν ὑπάρχειν τό εἶναι· τοῖς γάρ παλαιοῖς πάνυ σύνηθες²⁰.

Επιχειρηματολογεῖ χρησιμοποιώντας τις υποθέσεις που ισχύουν με βάση τις οντολογικές προτεραιότητες που ταιριάζουν στην παρούσα περίπτωση. Ἐτσι υποστηρίζει ὅτι, για να ἔχουμε ταυτότητα ανάμεσα στο εἶναι και στο ὑπάρχειν, εἶναι απαραίτητο να ἔχουμε δεχθεῖ ὅτι κινούνται στο χώρο του πραγματικού οι ακόλουθες δύο υποθέσεις. Πρώτον ὅτι το εἶναι προϋπάρχει και αποτελεί τη συστατική προϋπόθεση κάθε ἄλλης οντολογικῆς κατηγορίας ἢ κατάστασης, ὅπως, π.χ., του δύνασθαι, του ενεργεῖν, του εὐ πράττειν, του εὐ εἶναι και ὅλων των ἄλλων του ἰδίου επιπέδου. Σημειώνει μάλιστα ὅτι τη σχέση αὐτή προτεραιότητας μπορούμε να τη διαπιστώσουμε και στα γένη του ὄντος, ανάμεσα στα οποία την πρώτη θέση κατέχει το ὄν. Δεύτερον ὅτι το εἶναι υπερέχει των παραγόντων που το ακολουθοῦν, τη στιγμή ὅμως που βρίσκεται σε μια κατάσταση εξάρτησης ἀπὸ κάτι ἀνώτερό του. Και ἐδῶ επικαλεῖται τη βασική νεοπλατωνική ἀρχή, ὅτι δηλαδή εἶναι ἀδύνατον να ὑπάρχει το ὄν εἰάν δεν του ἔχει εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο ἢ ἀνώτατη ἀρχή του υπαρκτοῦ, το ἔν²¹. Στην κατακλείδα των σκέψεών του ο Δαμάσκιος σημειώνει ὅτι εἶναι καθόλα νόμιμο να αποδίδεται κατηγοριακά στο εἶναι ἢ ὀνομασία του ὑπάρχειν, ἀρκεῖ να το θεωρήσουμε κατὰ το ὅτι ἔχει ταχθεῖ πρὶν ἀπ' ὅσα το ακολουθοῦν και τους ἔχει παράσχει το χαρακτηριστικό του ὄντος²². Εἶναι προφανές ὅτι ἐδῶ το ὄν ἢ ἡ οὐσία λειτουργεῖ και παρεμβαίνει ως σύνθετη κατάσταση που ἐμπεριέχει τα ἰδιώματα-παροχές του ὑπάρχειν και του εἶναι. Δεν πρόκειται λοιπὸν για ἀντικατάσταση του ὑπάρχειν, ἀλλά για νέα διευρυμένη ἐμφάνισή του μέσα ἀπὸ τη δραστηριοποίηση του εἶναι.

Στην ἐπόμενη παράγραφο ο Δαμάσκιος, ἐπαναλαμβάνοντας το ἰδιαίτερο περιεχόμενο των ὀρων που διαπλέκονται στο πλαίσιο των μεταφυσικῶν ἐξελίξεων που ἐδῶ περιγράφει, τονίζει ὅτι θα ἦταν ἴσως πιο ἐπιτυχές, για να κατανοήσουμε τόσο την οριοθέτηση ὅσο και τη διακλάδωση των καταστάσεων, εἰάν υποστηρίξαμε ὅτι ἡ ὑπαρξίς δηλώνει μόνο την ὑπόσταση, ἡ δύναμις μόνον το δύνασθαι και ἡ ἐνέργεια μόνο το ενεργεῖν, ἐνῶ ἡ οὐσία, με το ἐπιγενόμενο πλέον χαρακτηριστικό της ολικότητας, ἔχει συμπεριλάβει και τις τρεις μορφές ἀνάπτυξης²³. Κατὰ τους L. G. Westerink και J. Combès: «ἡ ἐννοια της ὑπόστασης ἐδῶ συμπεραίνεται κατὰ τον ἀκόλουθο τρόπο: πρέπει να ἐνθυμηθούμε πως ἡ ὑπαρξίς ορίζεται, κατὰ την ἀκριβῆ ἐννοια, ως το ἰδίωμα το πιο ἀπλό ἀπ' ὅλα, που, ἀπομονωμένο ἀπὸ τα ἄλλα (δύναμις, ἐνέργεια), σημαίνει το καθαρὸ ὑποστατικό ἰδίωμα. Κατ' αὐτή την ἐννοια ἡ ὑπαρξίς εἶναι ἐδῶ ταυτισμένη με την καθαρὴ ὑπόσταση, ἐννοημένη ὄχι ως ἡ ἐνέργεια του να ἔρχεται κάτι στο εἶναι (τρέχουσα ἀντίληψη), ἀλλά ως το ἰδίωμα που εἶναι ἡ πηγή κάθε ἐνέργειας²⁴». Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος ὡστόσο δε μπορεί να δεχθεῖ ἕναν ἀυστηρὸ ἀπομονωτισμὸ των ὀρων και ἀκολουθώντας τις δεσμεύσεις ἐνός συνεπούς ρελατιβισμοῦ ἐπιμένει στην ἀμοιβαιότητα των ἰδιωμάτων, ἢ ὅποια ἔχει ως συνέπεια να ἀποκλείεται ἡ ἀνάπτυξη ἀπολύτων πεδίων. Ἐπανερχεται λοιπὸν σχεδὸν με τους ἰδίους ὀρους συνάφειας στην ἀρχική θέση του ὅτι, εἰάν κάτι ὑπάρχει ἀλλά δεν ἔχει το ἰδίωμα της δυνάμεως ἢ ὅτι δύναται ἀλλά στερεῖται του ἰδιώματος της ἐνεργείας, θα πρόκειται για κάτι ἀνύπαρκτο ἢ για μια ματαιότητα.

Σημειώνει όμως αμέσως —προσδίδοντας στο μεταφυσικό και στο φυσικό σύστημά του έναν σαφή τελολογικό και θεολογικό προσανατολισμό— ότι τίποτε δεν είναι μάταιο. *Καί πάλιν ἀξιούμεν οὐδέν εἶναι μάτην*²⁵. Ἐμμεσα η απόφανση αυτή οδηγεί, κατά τη γνώμη μας, στο ότι η κατάσταση της ολικότητας, είτε ως συμπαγής αρχική ενότητα είτε ως επιγενόμενη σύνθεση, πρέπει να θεωρείται ως το μοναδικό οντολογικό δεδομένο που κινείται στα όρια του πραγματικού. Ὅλα τα υπόλοιπα αποτελούν καθαρές αφαιρέσεις της διάνοιας και εξυπηρετούν καθαρά μεθοδολογικούς σκοπούς, συναπτομένους με την ανετότερη κατανόηση των συναγελασμών.

Κατά το Δαμάσκιο λοιπόν οι αναπτύξεις είναι δεδομένες ως μεταβάσεις από το απλό στο σύνθετο και ως πέρασμα από τη μονάδα στη δυάδα, το οποίο διαλεκτικά κορυφώνεται στην τριάδα. Ως εκ τούτου, η πρώτη νοητή αρχή είναι μόνο *ὑπαρξίς* και *ὑπόστασις*. Με την εφαρμογή των όσων είδαμε θα μπορούσαμε, καταρχήν, να υποστηρίξουμε ότι είναι χωρίς δύναμη και ενέργεια, διότι το ιδίωμά της είναι ανώτερο από τις δύο αυτές καταστάσεις. Τούτο σημαίνει ότι η απουσία αυτή δεν πρέπει να ληφθεί κατ' ἑλλείψιν αλλά καθ' υπερουχίαν. Τις κατέχει μ' ένα τρόπο που υπερβαίνει τον τρόπο με τον οποίο θα εμφανιστούν. Η δεύτερη αρχή είναι συγχρόνως *ὑπαρξίς* και *δύναμις*, υπό την έννοια τρόπων τινά του συνδυασμού της *μονάδος* με την *ἀόριστον δυάδα*. Σύμφωνα με τα προηγούμενα, στην καθαυτό κατάστασή της καθόλου δεν ενεργεί, αλλά βρίσκεται πριν από την ενέργεια και χορηγεί, μιμούμενη κατ' αναλογία την *ὑπαρξίν* στα πάντα κάθε συστατικό χαρακτηριστικό που είναι ανεξάρτητη από την ενέργεια. Τέλος, η τρίτη με δεδομένο το ότι υφίσταται και δύναται, φέρει στην επιφάνεια την *ἐνέργειαν* και *έτσι αναδύεται ένα πλήρες πεδίο δραστηριοποιήσεων, η οὐσία*²⁶. Ως προς αυτό επομένως θα διαφέρει η *ὑπαρξίς* από την *οὐσίαν*, κατά το ότι βρίσκεται σε μια καθαυτό και αυτόνομη κατάσταση και δε συνυπάρχει με τίποτε άλλο περιγραφικό ή προσδιοριστικό του περιεχομένου της.

*Ταύτη ἄρα διοίσει τῆς οὐσίας ἢ ὑπαρξίς, ἢ το εἶναι μόνον καθ' αὐτό τοῦ ἄμα τοῖς ἄλλοις ὄρωμένου*²⁷.

Σύμφωνα με αυτή τη διαφορά, η *ὑπαρξίς* είναι προτερόχρονη και η οὐσία υστερόχρονη —παρά το γεγονός ότι στο μεταφυσικό χώρο της αἰδιότητας κατ' οικονομίαν χρησιμοποιούνται οι κατηγορίες του χρόνου— πράγμα που σημαίνει ότι η πρώτη αποτελεί συστατικό στοιχείο της δεύτερης. Και ο νεοπλατωνικός στοχαστής στο συμπέρασμά του σημειώνει ότι, συλλαμβάνοντας τα πράγματα ως διαδοχή αναδύσεων, μπορούμε να κατανοήσουμε τις σχέσεις που έχουν μεταξύ τους οι δύο αυτές έννοιες²⁸. Παρατηρεί όμως ότι υπάρχουν και ένας άλλος τρόπος εξέτασης.

Αρχίζει λοιπόν τη νέα ανάλυσή του με ορισμένες ετυμολογικές διευκρινήσεις. Ἐτσι σημειώνει ότι, εάν αναλύσουμε ετυμολογικά τον όρο *ὑπαρξίς*, θα κατανοήσουμε ότι αναφέρεται στην πρώτη αρχή κάθε υποστατικού δεδομένου, ότι είναι κατά κάποιο τρόπο το θεμελιακό υπόστρωμα που αποτελεί την οντολογική και τροφοδοτική προϋπόθεση οποιασδήποτε παραγωγικής ανάπτυξης.

*Ἡ ὑπαρξίς, ὡς δηλοῖ τό ὄνομα, τήν πρώτη ἀρχήν δηλοῖ τῆς ὑποστάσεως ἐκάστης, οἷόν τινα θεμέλιον ἢ οἷον ἔδαφος προϋποτιθέμενον τῆς ὄλης καί τῆς πάσης ἐποικοδομήσεως*²⁹.

Γι' αυτό, κατά τη γνώμη του, και τοποθετήθηκε πριν από τη λέξη «ἀρχή», η

πρόθεση «ὑπό», διότι επιδιώκετο να τονιστεί όχι απλά η έννοια της αρχής, αλλά κυρίως αυτή της προϋπόθεσης που αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για να αναδυθεί οποιοδήποτε ον υπάρχει και ονομάζεται με οποιονδήποτε τρόπο. Επομένως, εδώ δεν πρόκειται απλά για θέμα αφετηρίας, αλλά κυρίως τίθεται το αίτημα τονισμού της προτεραιότητας που πρέπει να έχουν ορισμένα πυρηνικά στοιχεία για να «τεκμηριώνεται» οντολογικά η κατάσταση που εμφανίζεται να τα περιέχει υστερογενώς.

*Διόπερ καί τήν ὑπό πρόθεσιν τῆς ἀρχῆς προέταξεν ὁ ὀνομάσας, ὅτι ἠβούλετο δηλοῦν προϋποτιθεμένην ἀρχήν τοῖς ὅπως ποτέ εἶναι λεγομένοις*³⁰.

Οι L. G. Westerink και J. Combés σχολιάζοντας τις αναλύσεις αυτές του Δαμασκίου παρατηρούν: «Στο εδάφιο II, 76.22-77.1 ο Δμάσκιος εξετάζοντας ήδη την ετυμολογία του υπάρχειν (υπό και ἀρχεῖν), ανακάλυψε εκεί τον ορισμό του εἶναι ως αρχής, διατεταγμένης υπό το εν. Στο εδάφιο III, 149. 22-150.7, εξαρτώμενο από το εν, το ον εντάσσεται συνολικά στη δεύτερη θέση. Τώρα ο Δαμάσκιος ερμηνεύει το σχηματισμό του ὄρου ὑπαρξίς υπό μια άλλη γωνία, βλέποντας εκεί το σύμβολο του ενός ως θεμελίου και υποστρώματος του εἶναι και κάθε εποικοδομήματος. Από την άποψη του θεμελιωτή, η αρχή η πιο σπουδαία και η πιο σταθερά, δηλαδή η πρώτη αρχή, βρίσκεται προγενέστερα κάτω από αυτό που θεμελιώνει και υποβαστάζει. Και στις δύο περιπτώσεις, η κατωτερότητα του εἶναι και η υπερβατικότητα του ενός είναι βεβαιωμένες. Είναι εκεί οι δύο όψεις της ίδιας σχέσης του εἶναι με το εν, σχέση που δηλώνει η ὑπαρξίς. Έτσι η υπαινικτική διαμετακόμηση αυτής —εδώ προς το εν διπλά είναι στηριγμένη»³¹. Πρόκειται, με άλλους λόγους, για το πρώτο επίπεδο της δεύτερης υπόθεσης του πλατωνικού διαλόγου *Παρμενίδης*, όπου, και σύμφωνα με τις θεογονικές-οντογενετικές ερμηνείες της Νεοπλατωνικής Σχολής, το ἔν, ως ο αρχικός και πυρηνικός τρόπος ὑπαρξης, μέσα από ένα εσωτερικό μετασχηματισμό, καθίσταται ὄν και θέτει σε κίνηση τη διαδικασία της παραγωγής. Ακριβώς αυτή η αυτοδραστηριοποίηση προϋποθέτει ότι το ἔν δεν είναι απλή αλλά δυναμική ὑπαρξίς και ότι είναι η δραστήρια πλευρά του πρώτου Ἐνός, που αποτελεί το περιεχόμενο της πρώτης υπόθεσης του *Παρμενίδη*, στο οποίο νομιμοποιείται αποκλειστικώς η κατηγορία της απλότητας, που δεν υπάρχει περίπτωση να μεταπέσει στην κατάσταση της σύνθεσης. Το πρώτο Ἐν είναι κατά κάποιο τρόπο μια άπειρη πυκνότητα μεταφυσικής ὕλης, που χαρακτηρίζεται τόσο από ομοιογένεια όσο και από ετερογένεια. Η ομοιογένεια αποτελεί το απειροελάχιστο «κοινόν» των κατανομών που οφείλονται στην ετερογένεια, η οποία αναδύεται μέσα από το δεύτερο ἔν³².

Την κατάσταση της σύνθεσης δημιουργεί το ἔν της δεύτερης υπόθεσης. Συνεχίζοντας με το δεδομένο αυτό ο Δαμάσκιος παρατηρεί ότι η αρχή στην οποία αναφέρεται είναι η πριν απ' όλους τους σχηματισμούς απλότητα, στην οποία, και μέσα στο πλαίσιο πάντα μιας εσωτερικής διαλεκτικής ανάπτυξης, έρχεται να προστεθεί διαδοχικά κάθε σύνθεση. Επίσης ότι είναι το ἔν που προϋπόκειται και είναι επέκεινα όλων των σχηματισμών, καθώς είναι η αιτία κάθε ουσίας, χωρίς το ίδιο να είναι ουσία. Και αυτή η προτεραιότητα οφείλεται στο ότι κάθε ουσία είναι σύνθετη μέσα από μια διαδικασία ένωσης ή ανάμειξης ή οποιασδήποτε άλλης συνάφειας, ενώ εκείνο είναι σε κάθε περίπτωση, με αποκλεισμό από την καθαυτότητα

του των οποιωνδήποτε προσθαφαιρέσεων, εν³³. Αυτός όμως ο αποκλεισμός είναι ενός ειδικού πεδίου και δεν αποκλείει την εξέλιξη. Είναι αναγκαίο εάν πρόκειται να αναδυθεί κάποια σύνθεση, να υπάρχει από πριν υποστρωματικά αυτό που είναι απολύτως εν και απλούν, υπό την έννοια ότι χωρίς τον θεμελιακό χαρακτήρα του και την εξ αυτού απορρέουσα δραστηριοποίησή του τίποτε δε μπορεί να εξασφαλίσει τις απαραίτητες βάσεις ώστε να αποκτήσει την υπόστασή του. Επομένως η *ὑπαρξίς* κατέχει το χώρο του ενός και του πρώτου υποστρώματος κάθε ουσίας.

“Υπαρξίς ἄρα τῆς οὐσίας ἀπάσης το ἔν καί ἡ πρώτη ὑπόθεσις”³⁴.

Κατ’ επέκταση, εάν η *ὑπαρξίς*, δυνάμει της απλότητάς της, καταστεί το οντολογικό θεμέλιο που προϋπάρχει της ουσίας, θα είναι, με βάση τη νεοπλατωνική αρχή περί του προτέρου ως άμεσου αιτίου του επομένου, παραγωγός αιτία κάθε ουσίας, με αποτέλεσμα να είναι, κατά μια θεολογική έκφραση, και πατρική *ὑπαρξίς*³⁵. Διατηρώντας ωστόσο τα πράγματα στη λογική της δεύτερης υπόθεσης του *Παρμενίδη*, θα σημειώναμε ότι το ἔν, για να αυτοτεθεί και να αφήσει το πεδίο ανοικτό για τις εκρήξεις του ὄντος, είναι απαραίτητο να φέρει στην επιφάνεια τη δύναμιν και την ἐνέργειαν. Τη στιγμή λοιπόν που πληρούται η τριάδα αρχίζει συγχρόνως το παραγωγικό δράμα. Από την άλλη πλευρά, η *ὑπαρξίς-ἔν*, η δύναμις και η ἐνέργεια είναι κατηγοριακά ιδιώματα της ουσίας-ὄντος. Δεν πρόκειται φυσικά για επιγενόμενα συμβεβηκότα, αλλά για εγγενή και αφετηριακά των σχηματοποιήσεών της —τόσο των εσωτερικών όσο και των εξωτερικών— χαρακτηριστικά.

Συμπεραίνοντας ο νεοπλατωνικός στοχαστής παρατηρεί ότι στο ίδιο οντολογικό σημείο καταλήγουν το ἔν, η *ὑπαρξίς* και η οντότητα που ονομάζεται *πατήρ*. Σε αυτό λοιπόν το πρώτο θεμέλιο ή σε αυτή την πρώτη ὑπαρξίς έρχεται να προστεθεί κάποιο δεύτερο θεμέλιο-ὑπαρξίς, που παρουσιάζεται με τη μορφή του πλήθους και κατά κάποιο τρόπο της διαστατικής ἀπλώσης του πρώτου και που έχει ως οντολογική αποστολή να είναι τα πάντα πριν από πάντα, να κατέχει δηλαδή υπεροχικώς ό,τι στη συνέχεια θα χορηγήσει. Ο Δαμάσκιος σημειώνει ότι αυτόν τον δεύτερο τρόπο παρουσίας πρέπει να τον ονομάζουμε αναλογικώς δύναμιν, διότι η δύναμις αποτελεί, σ’ ένα δεύτερο βέβαια επίπεδο, την επέκταση και της ουσίας³⁶. Διευκρινιστικά χρειάζεται να αναφέρουμε ότι το κατ’ αναλογίαν οφείλεται στο ότι στα πρώτα μεταφυσικά επίπεδα δεν είναι δυνατός, και λόγω της απόλυτης σχεδόν απλότητας και λόγω του γνωσιολογικά απροσίτου, ο κατηγοριακός προσδιορισμός των οντολογικών καταστάσεων. Τέλος, μετά το δεύτερο θεμέλιο αναδύεται το τρίτο, το οποίο παρουσιάζεται να έχει συλλάβει τα τελειότατα παραδειγματικά αρχέτυπα. Συγχρόνως αναπτύσσεται και διαμερίζεται με τρίτο τρόπο, πράγμα που συντελεί στο να βρίσκει το πλήρωμα της ενότητάς του στην κατάσταση της ουσίας και όχι της ὑπαρξεως. Ακριβώς γι’ αυτό εδώ έχουμε ανάπτυξη σχέσεων ομοιότητας και όχι ταυτότητας. Η ταυτότητα ανήκει στο αρχικό και αδιαφοροποίητο πεδίο, ενώ η ομοιότητα εκφράζει την όποια συνάφεια έχει διατηρηθεί μετά τη διάρρηξη της συμπαγούς ενότητάς³⁷. Για την περίπτωση που εξετάζουμε η ουσία έχει σχέση ομοιότητας με την ὑπαρξίν, κατά ανάλογο τρόπο με τη σχέση που έχει το ἡνωμένον με το ἔν. Η ομοιότητα αυτή, σύμφωνα με την νεοπλατωνική σκέψη, σχετίζεται άμεσα με τις διαδικασίες της προόδου και της ἐπιστροφῆς. Οι διαδικασίες αυτές ως συντελεστικές του πληρώματος της παραγωγής προϋποθέτουν, άλλοτε εμφανώς

και άλλοτε όχι, έναν διαμεσολαβητικό παράγοντα. Ανάμεσα λοιπόν στις παραπάνω πραγματικότητες δραστηριοποιείται κάποια άλλη και αυτή είναι η *δύναμις*, που εξέρχεται από την απλότητα του *ένός* ή της *υπάρξεως* και συμφέρεται με το *ήνωμένον* ή την *ουσίαν* αντιστοίχως, χωρίς όμως να κατορθώνει να φθάνει στην κατάσταση της ένωσης, αφού η αποστολή της εξαντλείται στο να είναι μόνο η διάχυση και η άπειρη άπλωση της αρχής από την οποία εκπορεύεται. Κατά το Δαμάσκιο θα μπορούσαμε να την εκλάβουμε ως κατέχουσα την ιδιότητα του διαχεομένου ενός σε σχέση μ' ένα εν που παραμένει ακίνητο στον εαυτό του. Επομένως η δεύτερη διαμεσολαβητική αρχή δεν είναι *ήνωμένον* ή *ουσία* αλλά ακόμη *έν* και *υπαρξίς* αντιστοίχως, αν και πράγματι παρουσιάζει μια κάποια διάχυση προς το χάος των αναπτύξεων³⁸. Έτσι, η τριάδα σχηματίζεται και πάλι κατά την ίδια με τα προηγούμενα μορφή: *υπαρξίς*-(άρρητη) *δύναμις*-*ουσία*, ενώ συγχρόνως οι ιδιότητες του *ένός* και της *υπάρξεως* αποτελούν κατηγορηματικούς προσδιορισμούς οποιουδήποτε σχηματισμού ακολουθεί.

Ο νεοπλατωνικός στοχαστής κλείνει τις αναφορές του στο όλο θέμα εξετάζοντας τις εφαρμογές της σχέσης του ζεύγους: *υπαρξίς*-*ουσία* είτε από πλευράς κατηγοριοποίησης είτε περιγραφής. Την τοποθετεί κατά πρώτον στο ανώτατο μετά το *Έν* επίπεδο και αναφέρει ότι κάθε ενάδα, ο δυναμικός δηλ. τρόπος εμφάνισης της πρώτης Αρχής, που χωρίζεται από την *ουσίαν*, θα χωρίζεται σε κάθε περίπτωση και στο μέτρο που αναλογεί στα υποστατικά χαρακτηριστικά της ως *υπαρξίς*. Οι L. G. Westerink και J. Combès σχολιάζοντας τη θέση αυτή παρατηρούν:

«Υπάρχει εδώ κάποια ηχώ του δόγματος των φιλοσόφων Συριανού και Πρόκλου, το οποίο στο εδάφιο III, 149.10-13 αποδίδει αποκλειστικά την *υπαρξίν* στην ενάδα: ... *ή μὲν ὑπαρξίς ἐπὶ θεῶν λέγοιτο ἄν, ἡ δὲ οὐσία ἐπὶ τῶν ἐξημμένων αὐτῶν.*

Ο Δαμάσκιος δέχεται αναμφίβολα πως η ενάδα χωρισμένη από την *ουσίαν* δεν είναι παρά *υπαρξίς*· όμως αρνείται να δει μέσα στην *υπαρξίν* ένα αποκλειστικό προνόμιο της ενάδας. Η *ουσία* είναι επίσης *υπαρξίς*, εάν την εξετάσουμε μέσα στην απλότητά της και, επίσης, αλλά από την άποψη της τοποθέτησης μέσα στο *εἶναι*, η *υπαρξίς* πρέπει να είναι το ίδιο πράγμα όπως η *ουσία* (II, 72.15-17)³⁹. Πρόκειται και εδώ για μια περίπτωση της άρνησης του νεοπλατωνικού στοχαστή να αποδίδει ένα χαρακτηριστικό αποκλειστικά και μόνον σε μία κατάσταση. Εφαρμόζει με συνέπεια έναν ακραίο ρελατιβισμό, προσδιοριζόμενον κάθε φορά από το επίπεδο των αναπτύξεων και έτσι σχηματίζει ένα ευέλικτο σύστημα, απ' όπου απουσιάζουν η ακαμψία, η στατικότητα και το στερεότυπο των κατηγοριοποιήσεων. Υπό αυτήν λοιπόν την οπτική και με βάση την προηγούμενη θέση του για την ενάδα ο Δαμάσκιος σημειώνει πως, εάν το *έν* είναι απλώς *υπαρξίς*, το *ήνωμένον* είναι απλώς *ουσία*. Και εάν το *έν* διακρίνεται, κατά την έννοια ότι το εξαρτά από τα υποστατικά δεδομένα του και το προσδιορίζει διηνεκώς, από το *δν*, θα είναι *υπαρξίς* σύμφωνα με την ετερότητα που αναπτύσσεται. Από την πλευρά του, το *δν* θα είναι *ουσία* σύμφωνα με την *υπαρξίν* αυτή, τη στιγμή που ως προς την απλότητά του και την καθαυτότητά του έχει το ιδίωμα της *υπάρξεως*⁴⁰. Όλα αυτά σημαίνουν ότι η ίδια πραγματικότητα επιδέχεται ποικιλία χαρακτηριστικών ανάλογα με την οπτική υπό την οποία την αντιμετωπίζουμε. Έτσι όλες οι εκφράσεις αληθεύουν ως κατηγοριοποιήσεις της, αρκεί να ανταποκρίνονται στο συγκεκριμένο

κάθε φορά λειτουργικό πεδίο της. Φυσικά οι αμοιβαιότητες και οι αντιστρεψιμότητες των κατηγορηματικών προσδιορισμών σε καμιά περίπτωση δεν καταργούν τις ιεραρχήσεις που εξαρχής είναι δεδομένες και απαραβίαστες. Δεν υπονοείται λοιπόν ένας ακραίος σχετικισμός και δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στον παράγοντα της λειτουργίας. Διαφωτιστικά είναι και εδώ τα σχόλια των L. G. Westerink και J. Combés:

«Η *ὑπαρξις* δέχεται βαθμίδες· αυτή του *ένός* που διακρίνεται από το *ὄν* είναι αναγκαστικά λιγότερο τέλεια απ' ό,τι αυτή που διαμετακομίζουμε αναλογικά προς την πρώτη αρχή και που ονομάζεται: *τὴν πάντων ὑπερηπλωμένην* ... (I, 79.12)· κάτω από αυτή —εδώ είναι η ηνωμένη *ὑπαρξις*. Καθώς η αντιπαράθεση του *ένός* από το *ὄν* δεν έχει χώρα παρά μετά το ηνωμένον ή το νοητόν, πρέπει να τοποθετήσουμε ακόμη κάτω από την ηνωμένη *ὑπαρξιν* την *ὑπαρξιν* του *ένός* που διακρίνεται από το *ὄν*, και κάτω από αυτή την τελευταία την *ὑπαρξιν* του *ὄντος*, που διαφοροποιείται από το *ἔν* και εξετάζεται μέσα στην απλότητά της. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε πως κάθε ον και κάθε είδος είναι επίσης με τον τρόπο του *ὑπαρξις* από την άποψη της ιδιαίτερης συγκροτιστικής σχέσης του με το *ἔν*⁴¹. Είναι προφανές ότι στην πρώτη ηνωμένη κατάσταση το *ἔν* και το *ὄν* αποτελούν μια ενιαία πραγματικότητα, η οποία είναι οντολογικά ανώτερη από οποιαδήποτε μετέπειτα ετεροειδή εμφάνισή τους και απροσδιόριστη από το σύνολο των κατηγοριών της ανθρώπινης συνείδησης. Τέλος ο Δαμάσκιος σημειώνει ότι το *ἔν* κατά την απλότητά του είναι *ὑπαρξις*, ενώ από την πλευρά τους τα απλώς πολλά δεν είναι τίποτε άλλο παρά η πρώτη *δύναμις*⁴². Αυτό ακριβώς σημαίνει ότι η *δύναμις* εκφράζει τους πολλαπλούς τρόπους της εξειδικευμένης εκδίπλωσης του *ένός*.

Σύμφωνα με τα όσα εξετάσαμε καταλήγουμε στα ακόλουθα τρία συμπεράσματα για τις απόψεις του Δαμασκίου:

Πρώτον, με τον αναλυτικό και σε ορισμένες περιπτώσεις εξαντλητικό τρόπο επεξεργασίας των όρων *ὑπαρξις* και *οὐσία* επιχειρείται μια ορθολογική αναδόμηση της μεταφυσικής περιοχής και έτσι περιορίζονται αισθητά παραδοσιακές θρησκευοφιλοσοφικές προκαταλήψεις περί του επιστημονικά απροσδιόριστου των πρώτων αρχών του υπαρκτού. Η έλλογη αποδεικτική γνώση ανατιμάται και η διαλεκτική, τόσο ως τρόπος έρευνας όσο και ως οντογενετική διαδικασία, αποκαθιστά το κύρος της.

Δεύτερον, με το να προβάλλεται το πολυεπίπεδο της παρουσίας των όρων *δύναμις* και *ἐνέργεια* παρουσιάζεται ο μεταφυσικός κόσμος ως ένα πολυδύναμο σύστημα ιεραρχήσεων, αλληλουχιών και σχηματοποιήσεων. Έτσι η θεωρία περί μεταφυσικής ακαμψίας τίθεται στο περιθώριο.

Τρίτον, αναδύεται στο προσκήνιο των οντολογικών διαδικασιών η λειτουργία και επιβάλλει την προτεραιότητά της απέναντι στην ουσία και στα κατηγορήματά της. Κάθε σχηματισμός με τις λειτουργίες του και τις ιδιότητές του δεν εκφράζει μια αυτόνομη κατάσταση, αλλά αποτελεί το προϊόν της σύνθεσης λειτουργιών με εσωτερική συνοχή και λογική διάρθρωση. Το αποτέλεσμα είναι να κυριαρχεί η έννοια του συγκεκριμένου και να εξοβελίζονται οι αφηρημένοι όροι, πράγμα που σημαίνει ότι καμιά κατηγοριακή απόδοση δεν είναι δεδομένη και αυτονόητη.

Όλα όσα αναφέραμε δεν εγγίζουν ωστόσο την ανώτατη υπερθετική Αρχή, το Έν, το οποίο παραμένει αλώβητο από οποιαδήποτε ορθολογικά δομημένη Μεταφυσική. Γι' αυτόν ακριβώς τον υπερθετικό χαρακτήρα ο Δαμάσκιος διατηρεί τα στοιχεία της απόλυτης σιωπής και της αρρητότητας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. E. Gilson, *L'Être et l'essence*, Vrin, Paris 1987², 49-143.
2. Βλ. Δαμασκίου, *Απορίες και λύσεις περί τῶν πρώτων ἀρχῶν*, II (Westerink-Combès), 174 1-207.7.
3. Βλ. Για το βίο και το έργο του Δαμασκίου καθώς και για το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται, βλ. L. G. Westerink-J. Combès, *Damascius, Traité des premiers principes*, I, "Les belles lettres", Paris 1986, IX-XXV, όπου και αναλυτική βιβλιογραφία.
4. Βλ. *Απορίες και λύσεις...*, II (W.-C.) 40.1-55.16. Πρόκειται για εκείνη την αρχή που εξασφαλίζει την ενότητα και τη διάκριση σε όλο το υπαρκτό.
5. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 56.1-99.14. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να εξεταστεί το πώς αρθρώνεται ο αρχετυπικός μεταφυσικός κόσμος ως συνεκτικό σύστημα πυρηνικών τροφοδοτικών της παραγωγής πηγών.
6. Βλ. π.χ., ό.π., I(W.-C.), 70.22.
7. Βλ. π.χ., ό.π., I(W.-C.), 62.1-98.7. Στο πλαίσιο αυτό της εξελικτικής ανάπτυξης η κάθε ανώτερη μονάδα αποτελεί και κατηγορηματικό προσδιορισμό όλων των κατωτέρων της, πράγμα που εισάγει και το στοιχείο της ιεραρχίας.
8. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 70.23-71.3.
9. Για τη νεοπλατωνική έννοια της τριάδος, βλ. W. Beierwaltes, *Proklos, Grundzüge seiner Metaphysik*, Frankfurt am Main 1979², 26-29· 158-164.
10. *Απορίες και λύσεις...*, II(W.-C.), 71.3-6.
11. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 71.6-11.
12. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 71.12-16: ...οὐπὼ γὰρ τίς ἐκεῖ διάκρισις.
13. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 71.16-21.
14. *Ο.π.*, II(W.-C.), 71.21-24. Η έκφραση: τὸ πᾶντων ἀπλοῦστατον ἔχει περιορισμένο χαρακτήρα και αναφέρεται μόνον στην πιο απλή κατάσταση απ' όσες στην περίπτωση που εξετάζουμε συναγελάζονται.
15. *Ο.π.*, II(W.-C.) 72.13-15. Εδώ χρειάζεται να σημειώσουμε ότι σε κάθε οντότητα, και μάλιστα ανεξάρτητα από τη βαθμίδα της στην ιεραρχική οντολογική κλίμακα, ενυπάρχει η πρώτη αρχή υπό τη μορφή της σταθερότητας και της αμεταβλητότητας.
16. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 72.15-19: Ὡς δέ καθ' ὑπόστασιν φάναι, καὶ ταῦτόν ἄν εἶδη ὑπαρξίς τῆ οὐσίᾳ...
17. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 72.19-73.2.
18. Βλ. Πρόκλος, *Στοιχείωσις θεολογική*, 103, 92.13.29. J. Trouillard, *L'Un et l'âme selon Proclus*, Paris 1972, 75-77.
19. Βλ. *Απορίες και λύσεις...*, III(W.-C.), 149.6-154.14.
20. *Ο.π.*, III(W.-C.), 149.19-22. Για την ιστορία του θέματος που αναφέρεται στη σχέση του εἶναι με το ὑπάρχειν, βλ. P. Hadot, *Porphyre et Victorinus*, I, Paris 1968, 485-489.
21. Βλ. *Απορίες και λύσεις...*, III(W.-C.), 150.4-5: εἰ δὴ διὰ ταῦτα τὸ εἶναι ἄρχει καὶ ὑπὸ τι ἄρχει (μετὰ γὰρ τὸ ἔν και τὸ ὄν ἐννοοῦμεν)... Εδώ πρόκειται ουσιαστικά για τις απαρχές της διαλεκτικής της δεύτερης υπόθεσης του πλατωνικού διαλόγου *Παρμενίδης*.
22. Βλ. *Απορίες και λύσεις...*, III(W.-C.), 150.4-7: ... εἰ δὴ διὰ ταῦτα τὸ εἶναι ἄρχει καὶ ὑπὸ τι ἄρχει (μετὰ γὰρ τὸ ἔν τὸ ὄν ἐννοοῦμεν)... Εδώ πρόκειται ουσιαστικά για τις απαρχές της διαλεκτικής της δεύτερης υπόθεσης του πλατωνικού διαλόγου *Παρμενίδης*.
23. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 151.18-21.

24. *Damascius, Traité des premiers principes*, III, 223.
25. 'Απορίαι και λύσεις..., III(W.-C.), 152.2-3.
26. Βλ. ό.π., III(W.-C.), 152.3-13: ... ή δέ τρίτη προσλαβοῦσα τό ενεργεῖν οὐσία γέγονεν, ὑφειστώσα και δυναμένη και ενεργοῦσα φύσις.
27. 'Ο.π., II(W.-C.), 152.13-15.
28. Βλ. ό.π. III(W.-C.), 152.15-17. Η οὐσία επομένως υπόκειται στην αναγκαιότητα όχι μόνο της μετάβασης από το "par soi" εξασφαλίζει βέβαια τη διηνεκότητα, αλλά χωρίς την ένταξή του στο σύστημα των κατηγοριών που απορρέει από το "par autui" δεν έχει νόημα.
29. 'Ο.π., III(W.-C.), 152.19-22. Πρόκειται για την ὑπαρξιν που δεν έχει ανάγκη την οὐσίαν.
30. 'Ο.π., II(W.-C.), 152.22-24.
31. *Damascius, Traité...*, III, 224.
32. Βλ. Πρόκλου, *Περί τῆς κατά Πλάτωνα θεολογίας*, II, 66.2-73.23.
33. Βλ. 'Απορίαι και λύσεις..., III(W.-C.), 152.25-153.5.
34. Βλ. ό.π., III(W.-C.), 153.8-9.
35. Βλ. ό.π., III(W.-C.), 153.9-11: ὅστε και πατρική πάντως ή ὑπαρξις. Σημειωτέον ότι στην ευρύτερη θεματική συνάφεια στην οποία εντάσσονται τα κείμενα που εξετάζουμε ο Δαμάσκιος χρησιμοποιεί όρους από τα θεολογικά ρεύματα των ελληνοιστικών χρόνων.
36. Βλ. ό.π., II(W.-C.), 153.12-18: ... ὅτι και ή δύναμις ἐκτένεια ήν τῆς οὐσίας.
37. Βλ. ό.π., III(W.-C.), 153.18-23: ... Διό και ἔοικεν τῷ οἰκείῳ πατρί ὁ πατρικός νοῦς και ἐπέστραπται πρὸς αὐτόν, ὡς τῷ ἐνί τό ήνωμένον, και τῇ ὑπάρξει ή οὐσία, οὐ μήν ταυτόν γέ ἐστιν.
38. Βλ. ό.π., III(W.-C.), 153.23-154.5: ... ὅθεν οὐπω ήνωμένον ή δευτέρα ἀρχή, ἀλλ' ἐν ἔτι, εἰ και χεόμενον πως εἰς χάος ὡς ἀληθῶς. Εδώ πρόκειται για τυπική περίπτωση εφαρμογῆς της διαλεκτικής σχέσης που υπάρχει στα νεοπλατωνικά συστήματα ανάμεσα στο πέρας ως οριοθέτηση και στο ἀπειρον ως ἀπλωση. Βλ. Πρόκλου, *Περί τῆς κατά Πλάτωνα θεολογίας*, III, 225.
39. *Damascius Traité...*, III(W.-C.), 154.7-12.
40. Βλ. 'Απορίαι και λύσεις..., III(W.-C.), 154.7-12.
41. *Damascius, Traité...*, III, 225.
42. Βλ. 'Απορίαι και λύσεις..., III(W.-C.), 154.12-14.

ΔΡ ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΕΡΕΖΗΣ
ΛΕΚΤΩΡ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ